

Ulkoasiainvaliokunta

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2021

JOHDANTO

Vireilletulo

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2021 (K 10/2022 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- puheenjohtaja Kimmo Kiljunen, Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta
- kansainvälisten asiain neuvos, valtuuskunnan sihteeri Gunilla Carlander

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Euroopan neuvosto on järjestö, joka keskittyy ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltiouhityksen edistämiseen. Tärkeimpinä keinoina tässä työssä ovat sitovat sopimukset ja niiden täytäntönnpanon valvonta. Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja, eurooppalainen sopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämisestä sekä monet muut ihmisoikeussopimukset luovat keskeisen perustan eurooppalaiselle ihmisoikeustyölle. Ministerikomitea on Euroopan neuvoston päätöksentekuelin. Parlamentaarinen yleiskokous on neuvoa-antava ja aloitteita tekevä toimielin, joka koostuu jäsenmaiden parlamenttien nimeämistä kansanedustajista.

(2) Toimintakertomuksen mukaan kansainvälisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön suuret liikkeet heijastuvat suoraan myös Euroopan neuvoston toimintaan. Euroopan neuvoston ihmisoikeus- ja oikeusvaltiojärjestelmää haastetaan avoimesti. Toimintaympäristön muutoksiin keskeisesti lukeutuu myös autoritaarisuuden nousu, johon kytkeytyy sananvapauden ja kansalaistoiminnan rajoittaminen sekä vähemmistöjen oikeuksien polkeminen. Ulkoasiainvaliokunta toteaa näiden kehityssuuntien korostavan Euroopan neuvoston työn merkitystä laaja-alaisena ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja oikeusvaltioon keskittyvänä järjestönä. Valiokunta on arvioinut kansainvälispoliittisia muutostrendejä ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion kannalta laajemmin valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa käsitelleessä mietinnössään (UaVM 6/2022 vp).

Valiokunnan mietintö UaVM 7/2022 vp

(3) Ulkoasiainvaliokunta keskittyi toimintakertomusta käsitellessään erityisesti niihin muutoksiin, joita Euroopan neuvosto on kertomusvuoden aikana ja sen jälkeen kohdannut. Venäjän hyökkäys Ukrainaan 24.2.2022 johti maan erottamiseen Euroopan neuvostosta. Tämä tarkoittaa samalla Euroopan neuvoston jäsenmäärän laskua neljäänkymmeneenkuuteen. Valiokunta piti Venäjän erottamista välttämättömänä. Hyökkäyssota on selkeä osoitus autoritaarisen valtion piittaamattomuudesta kansainvälisen oikeuden säännöistä, ja se on aiheuttanut siviiliväestöön kohdistuvan laajamittaisen ihmisoikeus- ja humanitaarisen kriisin. Tähän on kansainvälisen yhteisön reagoitava eri keinoin voimakkaasti. Valiokunta painottaa myös, että Venäjän joukot ovat hyökkäyssodan aikana syyllistyneet Ukrainassa vakaviin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksiin, joihin liittyy rikosoikeudellinen vastuu.

(4) Venäjä irtautuu siirtymäkauden jälkeen syyskuussa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksista sekä siihen liittyvästä valvontamekanismista. Irtautumiseen saakka Venäjän kansalaisilla on mahdollisuus vedota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen ja saada oikeutta ylikansalliselta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta. Saadun selvityksen mukaan 23 prosenttia ihmisoikeustuomioistuimen käsittelemistä asioista on venäläisten ihmisten tekemiä valituksia. Tuomioistuimen päätöksistä Venäjällä on 95 prosenttia pantu toimeen. Ulkoasiainvaliokunta pitää Venäjän kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta kielteisenä sitä, että tämä valvontajärjestelmän tarjoama suojaa Venäjän irtautumisen myötä sulkeutuu.

(5) Ulkoasiainvaliokunta sai asiantuntijakuulemisessaan myös tietoja muista Euroopan neuvoston asialistalla olevista ajankohtaisista kysymyksistä, joilla on omat kytköksensä Venäjän irtautumiseen järjestöstä. Kosovo jätti jäsenhakemuksen Euroopan neuvostoon 12.5. Saadun selvityksen mukaan tarvittava 2/3:n enemmistö jäsenhakemuksen hyväksymiseen saattaa löytyä. Toinen pöydällä oleva uusi kysymys on keskustelu mahdollisesta Euroopan neuvoston huippukokouksesta. Järjestö on historiansa aikana kokoontunut valtiopäämiestasolla kolmesti (1993, 1997 ja 2005).

(6) Kertomusvuoden keskeisistä havainnoista korostui koronaviruspandemia, johon liittyvät rajoitukset ovat vaikuttaneet perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja toisaalta myös yleiskokouksen toimintaedellytyksiin. Ulkoasiainvaliokunta jakaa toimintakertomukseen kirjatun huolen koronavirukseen liittyvien rajoitusten vaikutuksista ihmisoikeuksien, tasa-arvon, syrjimättömyyden ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumisessa ja korostaa yleiskokouksen työn roolia tämän asian seuraamisessa. Pandemia on kohdellut eri väestöryhmiä eri tavoin kaikissa maissa, ja autoritaariset hallinnot ovat käyttäneet epidemiaa verukkeena kriminalisoidakseen tai estääkseen poliittisen opposition, itsenäisen median tai kansalaisyhteiskunnan toimintaa.

(7) Jäsenvelvoitteiden ja -sitoumusten seurannan osalta yleiskokouksen monitorointikomitean työlistalla oli kertomusvuonna 11 maata. Jäsenvaltioiden ulkopuolisista kysymyksistä yleiskokous on jatkanut myös Valko-Venäjän poliittisen tilanteen seuraamista tiiviisti. Ulkoasiainvaliokunta pitää jäsenvelvoitteiden seurantaan yleiskokouksen toiminnan olennaisena osana ja pitää myönteisenä saamia tietoja yleiskokouksen suomalaisdelegaation jäsenten saamista luottamustehtävistä monitorointiin liittyen. Useilla Suomen valtuuskunnan jäsenillä on ylipäätään Euroopan neuvoston eri toiminnoissa monia luottamustehtäviä. Tämä heijastaa valtuuskunnan aktiivisuutta yleiskokouksessa ja on valiokunnan mielestä tärkeää. Luottamustehtävistä on sisällytetty perusteelliset kirjaukset kertomusmietintöön. Euroopan neuvoston yleiskokouksen vaalitarkkai-

Valiokunnan mietintö UaVM 7/2022 vp

lutoimet ovat osa tätä seurantatehtävien kokonaisuutta. Yleiskokous tarkkaili kertomusvuonna vaaleja Albaniassa, Armeniassa ja Moldovassa.

(8) Saadun selvityksen mukaan Suomen valtuuskunta on ollut aktiivinen myös nousevien teemojen, kuten digitalisaation ja ympäristökysymysten, alueilla sekä toisaalta nuorten roolin esille nostamisessa osana rauhanrakentamista. Ulkoasiainvaliokunta pitää näitä nostoja perusteltuina.

(9) Lopuksi ulkoasiainvaliokunta toteaa, että nykyisessä kansainvälispoliittisessa tilanteessa Euroopan neuvoston ja sen yleiskomitean työlle on erityistä tarvetta. Valiokunta toteaa lisäksi, että tarvetta kansainvälispoliittiselle keskustelulle ylipäätään on paljon ja Suomen eduskunnassakin tulee tällaista keskustelua aktiivisesti käydä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 10/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 7.6.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jussi Halla-aho ps
varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja sd
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Anu Vehviläinen kesk
jäsen Anne-Mari Virolainen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jonna Laurmaa